

retro VYSOKÉ TATRY

DAJAMA

Socialistické Vysoké Tatry v rokoch 1948 až 1989

netno

VYSOKÉ TATRY

Ivan Bohuš ml.

Socialistické Vysoké Tatry v rokoch 1948 až 1989

DAJAMA

retro
VYSOKÉ TATRY

1. vydanie, 2019

Editor: Daniel Kollár

© Autor textov: Ivan Bohuš ml.

Jazyková úprava: Rút Facunová

Staré pohľadnice zo zbierky Ivana Bohuša ml.

Dizajn a typografia: Marianna Láznicková

Tlač: impression world, spol. s r. o., Prešov

Akékoľvek, hoci aj čiastočné použitie diela je dovoľené len s písomným súhlasom vydavateľstva DAJAMA a autora.

© RNDr. Daniel Kollár – DAJAMA, Karloveské rameno 4B, 841 04 Bratislava

tel.: +421 (2) 446317 02, info@dajama.sk, www.dajama.sk

Vydalo vydavateľstvo DAJAMA ako svoju 313. publikáciu.

ISBN 978-80-8136-101-2

úvod

Na obdobie v rozmedzí rokov 1948 až 1989 sa môžeme pozeráť z rôznych uhlov pohľadu. Dejiny druhej polovice 20. storočia písané na našom území rozhodujúcim spôsobom ovplyvnil „Víťazný február 1948“, po ktorom prišiel znárodňovací proces a 50. roky, charakteristické násilným upevňovaním vedúcej sily komunistickej strany, stalinským kultom osobnosti a represiami. Isté uvoľnenie priniesli 60. roky, ale demokratizačný proces zastavila invázia vojsk Varšavskej zmluvy na naše územie v auguste roku 1968.

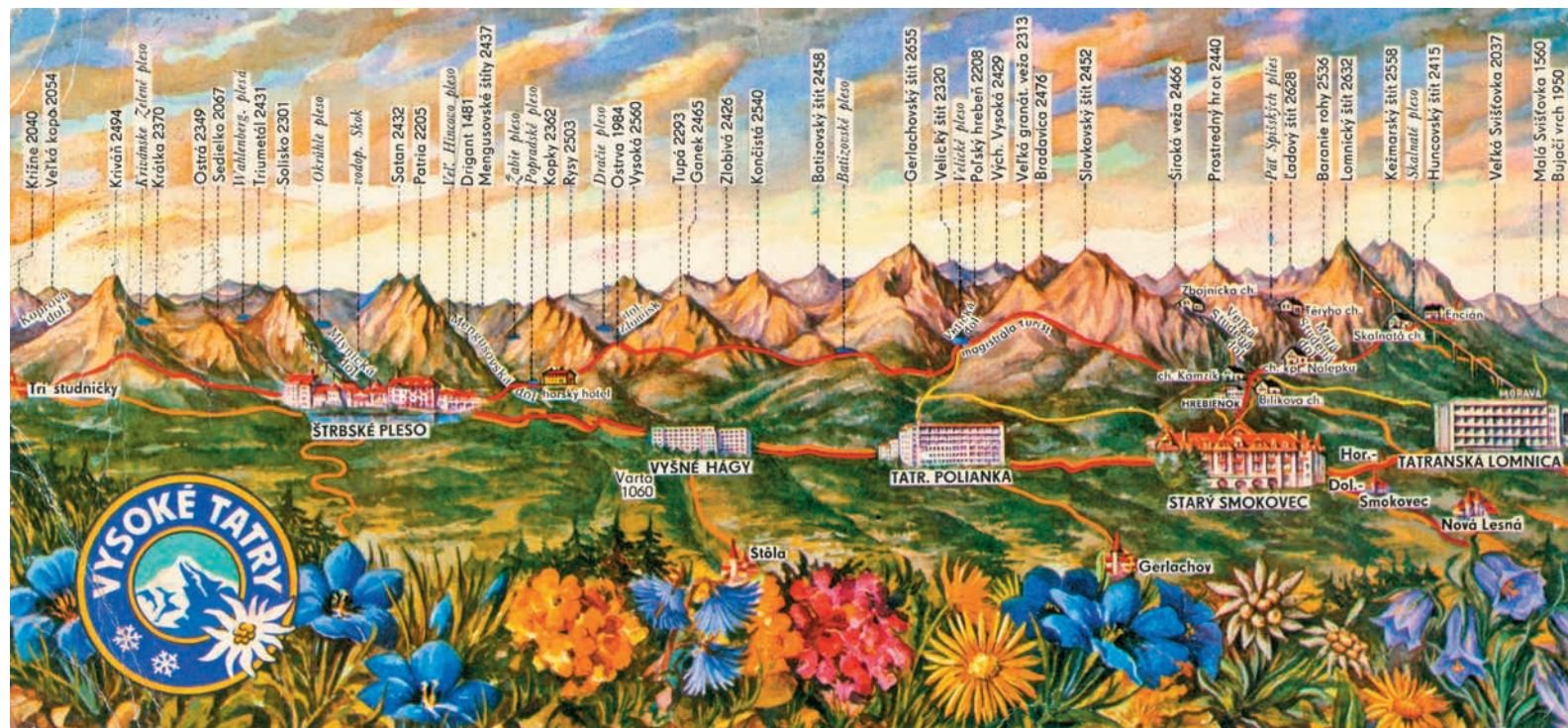
Vývoj v tatranských osadách, ktoré „ťažili“ zo svojho kúpeľno-rekreačného zamerania, mal svoje špecifiká. Už v roku 1947 bol z iniciatívy Tatrancov vytvorený mestský národný výbor (MsNV) s kompetenciami, aké mali krajské národné výbory. Bol to prvý MsNV s krajskými kompetenciami v bývalej Československej republike. O dva roky neskôr tento status získali Karlove Vary, Mariánské Lázně a Piešťany.

Päťdesiate a začiatok 60. rokov boli v tatranských osadách charakteristické výstavbou objektov občianskej vybavenosti – škôl, zdravotníckych zariadení, pôšt, obchodov, domov služieb a bytov pre domácich obyvateľov, ktorí dovtedy často obývali len provi-zórne priestory. V roku 1949 vznikol Tatranský národný park, ktorý po dlhé roky zásadným spôsobom ovplyvňoval činnosti na svo-jom území, kde sa nachádzajú aj tatranské osady. Zákonom sa vylúčila akákoľvek hospodárska činnosť (vtedy najmä pastierstvo a ťažba dreva), bola regulovaná stavebná činnosť aj v osadách a platili isté dopravné obmedzenia, ktoré mali v 80. rokoch vylúčiť individuálnu automobilovú dopravu a nahradiť ju ekologickou hromadnou dopravou. Základné pravidlá rozvoja určoval Rajónový územný plán, ktorý prijal Zbor povereníkov 13. 6. 1953, ešte bez konkrétnych ukazovateľov. Komisia, pozostávajúca z odborníkov v rôznych oblastiach, po niekoľkých mesiacoch vypracovala „Návrh rajónového územného plánu“, ktorý stanovil maximálnu únos-nú hranicu zastavanosti ubytovacích a športových zariadení a určil proporcie rozvoja jednotlivých odvetví využitia územia, ktorými mali byť rekreácia, turistika, šport, kúpeľníctvo a výskum. Dňa 18. 3. 1958 tento návrh schválil Zbor povereníkov a následne vláda ČSR.

Veľkú časť návštevníkov Tatier v tomto období tvorili rekreanti Revolučného odborového hnutia (ROH), ktorí už v 80. rokoch vy-užívali na tú dobu veľmi dobre vybavené zotavovne ROH. Vďaka domácejmu i zahraničnému cestovnému ruchu boli obchody vo Vysokých Tatrách zásobované nadštandardne. Najmä obchodné domy v Tatranskej Lomnici a Starom Smokovci a predajňu so zahraničným tovarom Tuzex v Hornom Smokovci navštevovali zákazníci zo širokého okolia. Aj v „socialistických Tatrách“ sa konalo množstvo významných športových podujatí. Najviac uznania získali Majstrovstvá sveta v severskom lyžovaní v roku 1970.

V tomto období vznikalo aj množstvo kvalitných propagačných materiálov, knižných publikácií a pohľadníc s tatranskou tema-tikou. Pre spomínané obdobie však bolo charakteristické, že niektorí autori písali pod tlakom cenzúry a viacerí schopní fotografi nemali možnosť svoje práce publikovať. Poslední súkromní vydavatelia pohľadníc ukončili činnosť v 50. rokoch a nahradili ich veľké vydavateľstvá, spravidla so sídlom mimo Vysokých Tatier. Stotisícové náklady pohľadníc neboli ničím výnimočným. Bol o ne skutočný záujem. Zohrávali podobnú funkciu ako dnes SMS či MMS. Požiadavky trhu sa však v mnohých prípadoch prejavili v niž-šej kvalite, niekedy aj narýchlo nasnímanej predlohe či málo nápaditej grafike (najmä okienkových pohľadníc). Na druhej strane však vďaka skutočne dobrým fotografom a profesionálne odvedenej práci polygrafov vznikalo aj v tomto období množstvo veľmi pekných a zaujímavých pohľadníc. Práve také sa stali predmetom tejto publikácie. Starší čitatelia si pri nich isto zaspomínajú na nedávno-dávne časy a tí mladší sa môžu vďaka nim oboznámiť s Tatrami z iného „uhla pohľadu“, aké boli v rokoch 1948 až 1989.

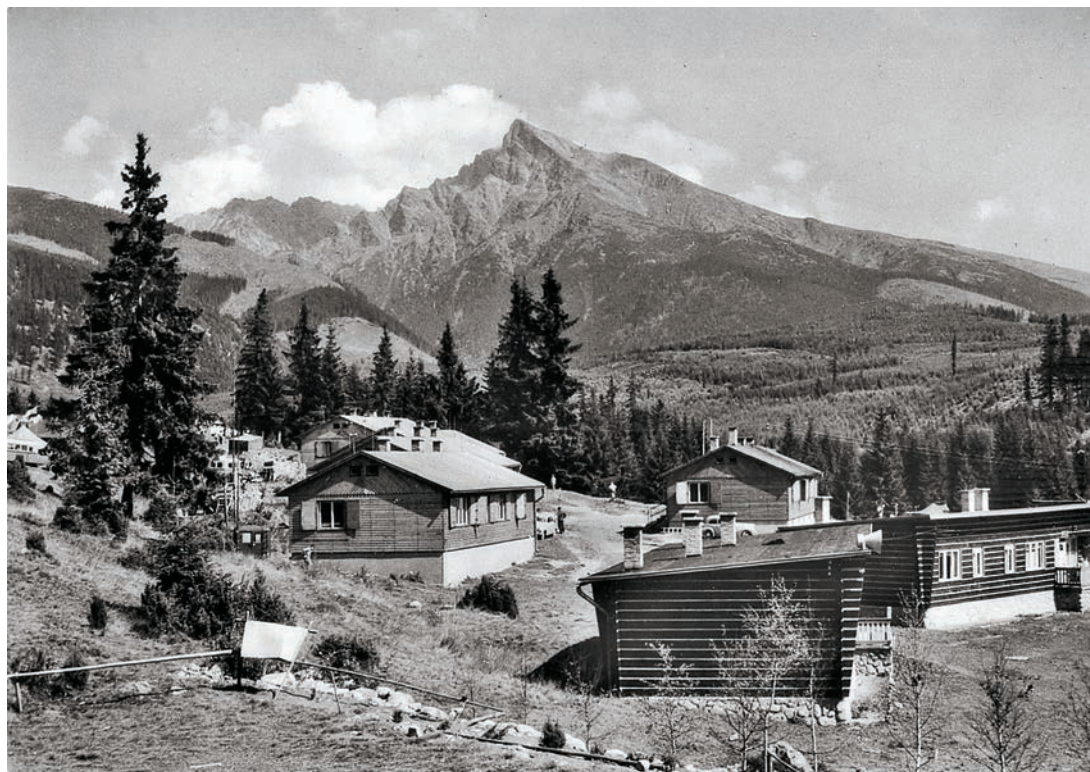
Ivan Bohuš ml.

osady

Pohľadnica rakúskeho vydavateľstva F. Sochor z mesta Zell am See vyšla v roku 1970 v letnom i zimnom prevedení a vo viacerých variantoch: ako dlhé panoramatické, ako dvojice, ktoré sa k sebe priložili a vytvorili spoločný obraz, a ako táto, s menšou maľovanou panorámou a niekoľkými náhodne vybranými erbmi podtatranských obcí, tatranských osád a chát.

Po druhej svetovej vojne boli lesy v okolí Podbanského vo veľmi zlom stave. Z iniciatívy mladých lesníkov, ktorí si ako brigádnici na Trati mládeže z Hronskej Dúbravy do Banskej Štiavnice urobili v roku 1949 výlet na Podbanské, vyšiel návrh na brigádnickú obnovu lesov. Oblastné riaditeľstvo štátnych lesov na Slovensku súhlasilo a v roku 1950 zriadilo Lesný závod mládeže (LZM) na Podbanskom. Zásluhou brigádnikov sa vylepšila situácia v lesoch a vyrástlo deväť ubytovacích a jeden jedálenský barak. Od 1. januára 1953 prešlo lesné hospodárstvo Podbanského pod Správu TANAP-u a LZM bol zrušený. Baraky sa stali v roku 1955 zariadeniami voľného cestovného ruchu. V auguste roku 1956 bolo Podbanské dejiskom II. celoštátneho zrazu turistov. Funkcionári a zahraniční delegáti z Bulharska, Francúzska, Maďarska, Nemeckej demokratickej republiky, Poľska, Rakúska a Rumunska bývali v týchto barakoch. Štyritisíc účastníkov z celej Československej republiky nocovalo vo veľkom stanovom tábore. Na pohľadnici z roku 1959 vidno časť budov, ktoré postavili mladí lesníci.

Úspešný II. celoštátny zraz turistov v roku 1956 na Podbanskom bol impulzom na to, aby sa aj táto osada začala profilovať na centrum turistiky a rekreácie. V prvom rade bolo potrebné renovovať cestu z Liptovského Hrádku, s ktorou sa počítalo ako s hlavným ťahom pre motoristov prichádzajúcich do Tatier zo západu. Prestavbu realizovali už v roku 1958, ale nadväzujúca cesta z Podbanského na Štrbské Pleso bola dokončená až v roku 1968. Predtým tadiaľ viedol len turistický chodník. Z hľadiska rozvoja cestovného ruchu v tejto časti Vysokých Tatier mala veľký význam výstavba Hotela Kriváň. Spolu s desiatimi chatkami pri rieke Belá ho dali do prevádzky v roku 1969. Po privatizácii ho istý čas prezentovali v portfóliu cestovnej kancelárie Pressburg Bratislava, a. s., a po rekonštrukcii v roku 2014 Hotel Kriváň premenovali na Hotel Pieris a s ďalšími ubytovacími zariadeniami ho začlenili do skupiny Podbanské Resort. Na panoramatickej pohľadnici vydavateľstva Pressfoto Bratislava z roku 1970 stojí Hotel Kriváň, ktorý postavili tak, že azda na každej fotografii za ním vidno vrch, náš národný symbol, podľa ktorého právom dostal svoj pôvodný a zrozumiteľný názov.

Hotel Permon na Podbanskom sprevádzkovali v roku 1981 ako rekreačné zariadenie pre ostravských baníkov. Navrhol ho slovenský architekt Ján Sturmayr, ktorý už v roku 1955 dostal poverenie vypracovať územný plán pre túto oblasť. Okolie poznal veľmi dobre. Bol jedným z účastníkov II. celoštátneho zrazu turistov na Podbanskom v roku 1956. Hotel Permon zakomponoval do okolitej krajiny tak, že napriek svojim veľkým rozmerom nepôsobí v krajine rušivo. Projektant využil terénny zlom, v ktorom je stavba umiestnená tak, že vstupná hala s recepciou sa nachádza na ôsmom poschodí. V súčasnosti je tento objekt, už pod názvom Grand hotel Permon, súčasťou zariadení cestovného ruchu Podbanské Resort. Táto pohľadnica vznikla okolo roku 1983. Pozadie hotela tvorí opäť Kriváň. Názov hotela pripomína banícku minulosť osady a zároveň prvých návštevníkov, ktorými boli zamestnanci ostravských baní.

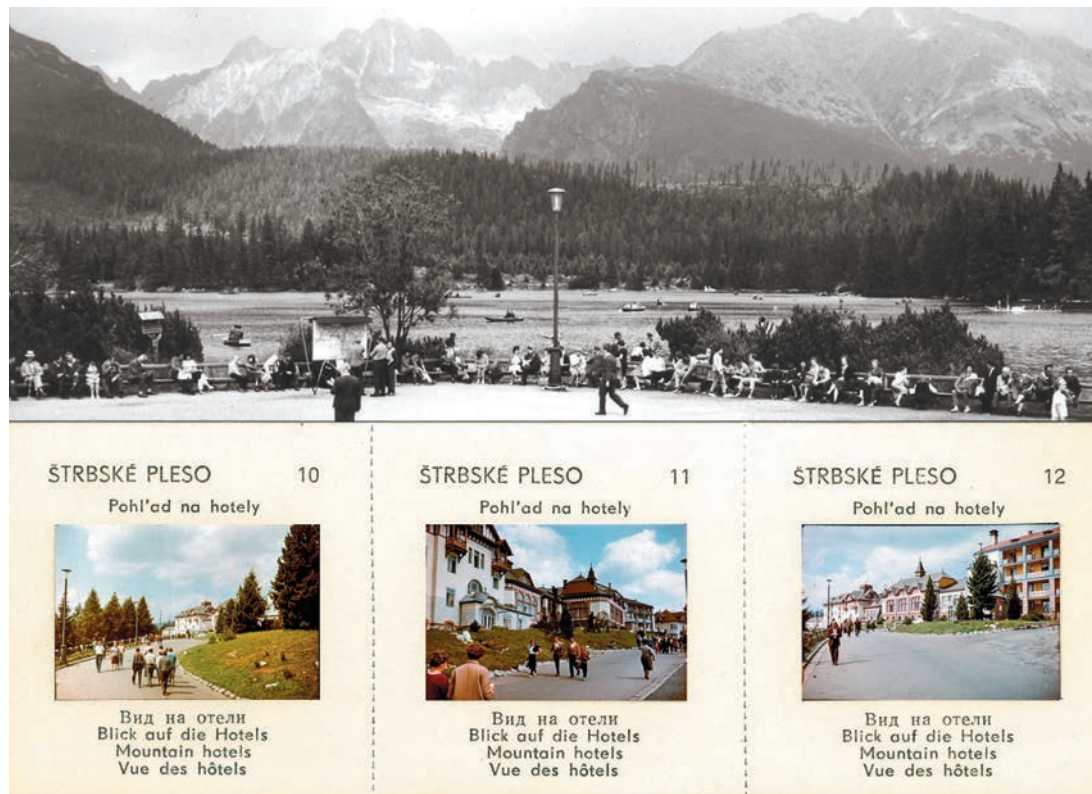
Panoramatická pohľadnica zo 60. rokov 20. storočia prináša pohľad na komplex liečebných budov Kriváň a Hviezdoslav. Obe začala stavať spoločnosť Wagons Lits Cook so sídlom v Bruseli, ktorá si prenajala kúpele Štrbské Pleso od uhorského štátu na tridsať rokov. Prvou veľkou investíciou bol Kriváň, ktorý uviedli do prevádzky v roku 1906 ako reprezentačný grandhotel. Budova neskoršieho liečebného domu Hviezdoslav v roku 1908, keď došlo k predčasnému zrušeniu zmluvy, ešte nebola dokončená. Investície bruselskej spoločnosti prešli bez náhrady do vlastníctva štátu. Hotel Hviezdoslav dali do prevádzky až v období prvej Československej republiky. Po druhej svetovej vojne sa hotely zmenili na sanatóriá zamerané na liečbu astmy a alergických chorôb horných dýchacích ciest. Pre zdravých návštevníkov sa tým ubytovacia kapacita v osade Štrbské Pleso výrazne znížila. Tatranské noviny v roku 1956 priniesli vysvetlenie, že zdraví návštevníci majú možnosť „ráno docestovať a večer sa vrátiť“. Situácia sa podstatne zmenila počas výstavby Štrbského Plesa v súvislosti s prípravami na Majstrovstvá sveta v severskom lyžovaní v roku 1970.

Osadu Štrbské Pleso založil v roku 1872 Jozef Szentiványi, veľkostatkár z Liptovského Jána. Prvou stavbou bol prízemný zrub na juhovýchodnom brehu Štrbského plesa. Aj ďalšie vilky boli situované na brehoch jazera. Už na najstarších pohľadniciach sa objavujú motívy s člnmi brázdiacimi hladinu plesa. Člnkovanie v žiadnej dobe nestrácalo popularitu. V roku 1984 však bolo kúpanie a člnkovanie z ochranárskych a bezpečnostných príčin zakázané. K tomuto rozhodnutiu prispela aj skutočnosť, že práve vtedy vo vodách Štrbského plesa zaznamenali výskyt siha veľkého. Táto ryba sa zdržiavala v hlbčinách a Štrbské pleso bolo pravdepodobne jediné miesto výskytu tohto druhu v geneticky čistej forme. Od roku 2008 si môžu návštevníci Štrbského Plesa opäť vychutnávať pohľad na okolitú scenériu aj z člnov brázdiacich hladinu jazera. Žiaľ siha už pravdepodobne nikto neuvidí. Naposledy bol pozorovaný uhynutý jedinec tejto vzácnej ryby v roku 2013.

Poloha osady Štrbské Pleso v montánnom stupni Vysokých Tatier s južnou expozíciou a v nadmorskej výške 1351 m ju predurčila na to, aby sa vyvíjala ako klimatické kúpele so zameraním na liečbu a prevenciu respiračných ochorení. Po výstavbe Sanatória Helios v roku 1976 sa Štrbské Pleso zaradilo medzi špičkové európske klimatické kúpele. Helios mal v čase otvorenia 359 lôžok a jeho súvislé balkóny na južnom priečelí boli ideálnym miestom pre aeroterapiu a helioterapiu alergetikov a astmatikov. Architekt Richard Pastor zo Zdravoprojektu ho navrhol tak, aby sledoval oblúky vrstevnice v teréne. Bol vybavený vtedy najmodernejšími diagnostickými a liečebnými zariadeniami. Časť kapacity bola vyhradená pre detských pacientov. Po štátoprávných zmenách po roku 1989 sanatórium istý čas využívali na rôzne formy pobytov aj samoplataci klienti. V roku 1992 detské oddelenie presťahovali do Liečebného domu Solisko (dnešný Hotel Solisko) a bývalé Sanatórium Helios prešlo privatizačným procesom. Odvtedy budova nie je využívaná a jej časť asanovali.

Pohľadnica vydavateľstva Orbis – Praha pochádza z roku 1966. Hornú časť tvorí v tom období obvyklý čiernobiely záber a v spodnej časti sú tri farebné diapozitívy v rámkoch. Táto móda sa k nám dostala z bývalého Sovietskeho zväzu. Diapozitívy sa dali jednoducho oddeliť a použiť na premietanie v diaprojektore. Klasická farebná fotografia bola vtedy pre väčšinu fotoamatérov nedostupná, ale inverzné filmy na zhotovovanie diapozitívov sa objavovali aj na našom trhu už pomerne bežne. Kvalitnejšie filmy, vhodné aj ako predloha pre litografickú tlač, si vedeli zo štátov západnej Európy zadovážiť len niektorí šťastnejší fotografi. V hornej časti pohľadnice je pohľad na panorámu tatranských štítov nad hladinou Štrbského plesa a na diapozitívoch sú zábery vtedajších liečebných domov Kriváň a Hviezdoslav.

Na tejto pohľadnici vidno bývalý Liečebný dom Kriváň so zasneženým Kriváňom v pozadí. Emblém, umiestnený vpravo dole, svedčí o tom, že pohľadnica bola vydaná pri príležitosti Majstrovstiev sveta v severskom lyžovaní v roku 1970. Na rozdiel od iných pohľadníc z tohto obdobia má na prvý pohľad výraznejšie farby a laminovaním získala vysoký lesk. Okraje sú mierne zúbkované. Pravdepodobne takúto kvalitu by nevedeli dosiahnuť v žiadnych československých tlačiarňach, preto tieto pohľadnice zhotovila rakúska firma F. Sochor so sídlom v Zell am See.

Hotel FIS na Štrbskom Plese postavili pod ústím Mlynickej doliny, v blízkosti údolnej stanice sedačkovej lanovej dráhy pod Predné Solisko a oproti Areálu snov, ktorý, rovnako ako hotel, vybudovali pred Majstrovstvami sveta v severskom lyžovaní v roku 1970 podľa projektov Eugena Kramára a Jána Šprláka-Uličného. Fotografickú predlohu pre túto pohľadnicu zhotovil L. Rozman krátko po výstavbe hotela. Pred hlavným vchodom sú vlajky so znakom MS 1970.